

van de voor- en achterkant van het boek bestemd. De leerlingen wilden dat het boek er ook 'echt' ging uitzien. Daarom waren we drie lessen bezig met overleggen, tekenen, opnieuw typen (maar nu op kleiner boekformaat), kopiëren, alle vellen op boekmaat snijden en boekklon plakken om de omslag. Tot slot zette iedere leerling zijn eigen boek in elkaar.

In de laatste les werd er uit de werken voorgelezen. De eerste leerling van een groepje las de achterkant zodat je een idee had waar het over ging, de tweede las de spannendste fragmenten en de laatste van het groepje liet het boekje even rondgaan. Ik moest deze fase helaas inkorten. Ik had er maar één les voor staan en kon niet vermoeden dat er zo graag voorgelezen zou worden!

Evaluatie

Ik kwam bij bepaalde onderdelen tijd tekort. Sommige taken kostten meer tijd dan voorzien. Bovendien liep door de winterse griepgolf een aantal leerlingen achter. Een extra inhaalles was wenselijk. We hebben de lessenserie aangepast zodat die nu uit totaal twaalf lessen bestaat. Ook de beoordeling is bijgesteld. De groepsleden mogen een vastgesteld aantal punten verdelen voor de samenwerking en de inzet

Hoe vonden de leerlingen het schrijfproject? Ik had al gemerkt dat de meeste leerlingen het interessant en spannend hadden gevonden. Maar beantwoordde het project aan zijn doelstellingen, namelijk een goede tekst met een kop en een staart kunnen schrijven?

We hielden een kleine enquête onder de leerlingen. Die bevestigde in grote lijnen de indruk die we al hadden. De meeste leerlingen vonden het geweldig om een verhaal te schrijven. Ze vonden schrijven leuk! Ook hadden ze een aantal voor- en nadelen van het samenwerken ontdekt. Doe ik het weer?

Ook dit jaar ben ik weer gestart met het schrijfproject! De nieuwe klas 2A heeft weliswaar een uur minder voor Nederlands, maar met wat schrappen hier en daar moet het lukken. Van het project leren ze meer over lezen en schrijven dan van alle oefeningen uit het boek bij elkaar, ondanks de kwaliteiten van dat boek. Ze leren ook heel goed wat er beter kan bij het schrijven en het samenwerken. Bovendien hebben ze een eindproduct in handen, iets om thuis te laten zien, iets om trots op te zijn. ■

Expertisecentrum Taal, onderwijs en communicatie, Postbus 716 9700 AS Groningen, <<http://odur.let.rug.nl/etoc/>>.

Advies- en Begeleidingscentrum voor het onderwijs in Groningen, Postbus 3101 9701 DC Groningen, <www.abcg.nl>.

Platform Taalgericht Vakonderwijs: <www.taalgerichtvakonderwijs.nl>.

Blokkendoos of taalbad

Kort na ons themanummer over versterkt talen- en tweetalig onderwijs (tto) ontvingen we een opinieartikel van Erik Kwakernaak. Hij schrikt daarin niet terug voor krasse termen als 'de doodsteek voor het vreemde-talenonderwijs' en 'een brevet van onvermogen'. In de praktijk van alledag gaat vreemde-talenonderwijs, zo betoogt hij, vaak over de taal en maar voor een klein deel in de vreemde taal. Daar trapt hij op gevoelige tenen: is tto niet juist bedoeld om onderwijs in de vreemde taal te geven en wel voor tenminste de helft? En bij voorkeur door native speakers? Verder gaat hij in op de basis van vreemde-talenonderwijs en de 'blokkendoosdocent'. De redactie nodigt u uit te reageren met een ingezonden brief. Doet u dat naar <vlit@wxs.nl>. Wij zijn benieuwd naar uw reactie.

Erik Kwakernaak

Het tweetalig onderwijs (tto) grijpt om zich heen in Nederland, onder het motto: dompel de leerlingen onder in een vreemde-taalbad. Als je maar zorgt dat het ergens over gaat en de vreemde taal communicatiemiddel is, gaat het taalleerproces vanzelf. Is dat niet de doodsteek voor het vreemde-talenonderwijs? Of tenminste een brevet van onvermogen voor een vreemde-talenonderwijs (vto) dat vaak bijna alleen *over* de vreemde taal gaat en maar voor een klein deel in de vreemde taal?

Vreemde-talenonderwijs en natuurmethode

Waarom eigenlijk vreemde-talenonderwijs? Je kunt een vreemde taal immers ook gewoon volgens de natuurmethode leren. Maak contact met sprekers van de vreemde taal, het best in hun eigen land, stort je in een taalbad en het leerproces gaat veel sneller dan in een vreemde-talenles.

Toch is er behoefte aan vto, er zijn zelfs mensen die naar commerciële instituten gaan en ervoor betalen. De belangrijkste voordelen ten opzichte van het natuurlijke vreemdetaalleren zijn:

Bij beginners kan vto drempelvrees, ontmoediging en blokkades wegnemen door het taalaanbod en de taalproductiedwang zorgvuldig te doseren. Bij communicatief gevorderden, die zich al aardig of goed kunnen redden, zie je stagnaties in het leerproces optreden. Hardnekkige formele fouten, vooral in uitspraak, spelling en grammatica, worden in normale communicatie weinig of helemaal niet gecorrigeerd. Dat is typisch iets voor vto.

Op het eerste punt heeft het vto zich vanouds sterk geconcentreerd, misschien té sterk. Vto zorgt ervoor dat het taalaanbod niet te moeilijk is. De leerling hoeft niets te zeggen of schrijven dat nog niet eerder aan de orde is geweest. Zo is de traditionele schoolse taalleertheorie ontstaan. De taal wordt hapklaar in kleine brokjes opgediend: makkelijke tekstjes waarvan elk woord begrepen moet worden, letters die woorden vormen, woorden die de leerlingen met behulp van grammaticaregels tot zinnen aan elkaar leggen. De taal als blokkendoos.

Dat resulteert in een vreemde-talenles waarin voornamelijk Nederlands gesproken wordt en de vreemde taal mondjesmaat aan bod komt, in de vorm van weinig zeggende tekstjes, losse, uit de context gerukte woorden en abstracte grammaticaregels. Daarbij staan lezen en schrijven voorop. De echte taal is geschreven taal. Daarna komt de gesproken taal. Dit is een slordige variant van geschreven taal en toevallig bijproduct van een vto dat zich primair richt op lezen en schrijven. De gesproken taal is ook te snel en vluchtig voor de *blokkendoosmethode*.

In een normale spreek-/luistersituatie komen ongeveer 150 woorden per minuut langs en in een normaal leestempo kunnen nog meer woorden per minuut verwerkt worden. In een vreemde-talenles mag je vaak al blij zijn als er een leestekstje van 400 woorden en drie invuloefeningen van bruto 70 woorden elk gedaan en behandeld worden. In 50 minuten borreltafelgesprek kom je, conservatief geschat, op een taalbad van 6000 tot 7000 woorden in de vreemde taal – in de geschetste vreemdetalenles, waarin de doeltaal geen voertaal is, op zo'n 600. Dat verklaart veel van het langzame leertempo.

Te gemakkelijk

Het taalbadaandeel in het vto is de laatste decennia toegenomen. Er is duidelijk meer aandacht gekomen voor langere leesteksten en leesstrategieën, ook voor luisteren, zelfs voor spreken. De ontwikkeling gaat langzaam

in de richting van een taalbadje, althans in de leergangen. Het doeltaalgebruik van docenten laat vaak nog te wensen over. Al met al denk ik dat het gemiddeld gezien te voorzichtig en te gemakkelijk voor de leerlingen is.

Er wordt veel geklaagd over het lage niveau van de leerlingen van tegenwoordig. Is dat de bekende schoolmeestersklaagzang van alle tijden, of is er iets van waar? Ik denk allebei een beetje.

Vroeger werd het de leerlingen in het vto moeilijk gemaakt door een overdaad aan woordjes en grammaticaregels. Zij werden getoetst werden in sterk sturende vormen: schriftelijke vertalingen of invulzinnen. Niet verwonderlijk, gezien de typische schoolcontext waarin het vto plaats vond en vindt. Daarin hebben docenten en leerlingen een gemeenschappelijk belang: zoveel mogelijk duidelijkheid over wat gevraagd wordt en wat het juiste antwoord is. Zo weinig mogelijk individuele variaties en beoordelingsproblemen, die typisch zijn voor taalbadachtige activiteiten.

Dus zie je ook vandaag de dag in de afdeling taalbad dezelfde hang naar sterk sturende oefen- en toetsvormen. Bijvoorbeeld de vragen en opdrachten die je zowel in de Cito examens als in de leergangen aantreft bij lezen en luisteren. Bij schrijven heeft het Nederlandse vto al sinds decennia stilzwijgend besloten om niet verder te gaan dan geleide opdrachten, waarbij de correctie en beoordeling wel al vrij ingewikkeld zijn, maar altijd nog minder lastig dan bij open schrijfopdrachten. Alleen bij spreken worden gek genoeg vaak nog open opdrachten gegeven. Correctie en toetsing zijn dan ook zéér globaal, wat de status van en aandacht voor gespreksvaardigheid niet verhoogt.

Al met al denk ik dat het de leerlingen vaak te gemakkelijk gemaakt wordt. De gigantische woordenlijsten, idioomboekjes en grammaticaoverzichten van vroeger zijn flink gereduceerd. De *blokkendoos* is heel wat kleiner geworden. Maar daar tegenover worden te weinig eisen aan taalbadtaken gesteld. Dat heeft alles te maken met de schoolcultuur, waarin assertieve, onderhandelende en vaak minimalistisch ingestelde leerlingen sterk staan tegenover docenten die open taaltaken stellen, waarvoor de eisen niet gemakkelijk eenduidig, inzichtelijk en hard te maken zijn. Communicatief en taakgericht talenonderwijs: mooi en prachtig, maar waar haal je de leerlingen vandaan die daar even braaf op inspringen als vroeger hun voorgangers op de blokkendoosaanpak?

Tweetalig onderwijs

Nu wordt het vreemde-talenonderwijs overvallen door tweetalig onderwijs. In het lokaal naast jou geeft een

collega aardrijkskunde in het Engels. Wat betekent dat voor jou als vreemde-talendocent?

Voor de docent Engels is dat wat in dat buurlokaal aan Engels omgaat, wel eens een gruwel aan slordigheid en fouten. Dat kan tot gevolg hebben dat hij zich geheel terugtrekt en zich richt op de blokkendoosaanpak, onder het motto: 'het taalbad krijgen deze leerlingen al genoeg bij andere vakken, laat ze daar maar spartelen en zwemmen met alle fouten die ze maken. Dat komt doordat ze de basis missen; daar concentreer ik me op, namelijk spelling, woordjes en grammatica.'

Die reactie is deels de juiste. Inderdaad is dat voor gevorderden precies wat in het normale communicatief gebruik vaak te weinig gebeurt. De correctheid, voorzover niet per se nodig voor de communicatie, wordt opgeofferd. Op dat punt kan de (vreemde)talenspecialist steun bieden en de leerling verder helpen dan hij uit zichzelf zou komen.

Wat is nou eigenlijk de basis? Sinds de 19de eeuw, toen de moderne vreemde talen vaste voet kregen in de school, zijn docenten gewend om te denken dat de basis de losse elementen zijn, letters, klanken, woordjes en grammatica. Maar modernere inzichten in taalverwervingsprocessen geven aan dat de basis complexer is. Zwemmen leer je niet door uitsluitend deelbewegingen op het droge te oefenen, en dan te doen alsof het echte zwemmen in het water de simpele optelsom van alle aparte droogzwembewegingen is. In het water maken mensen allerlei intuïtieve spartelbewegingen om boven te blijven. Die bewegingen moeten beheerst en bijgesteld worden, om tot goed zwemmen te komen.

Laat leerlingen spartelen in het vreemdetaalbadje. Kijk goed wat ze doen en hoe ze uit zichzelf vorderingen maken. Stimuleer en vergemakkelijk dat natuurlijke leren met behulp van alles wat je weet over taal, maar op basis van het natuurlijke proces, en op basis van zorgvuldige observatie van wat leerlingen in bepaalde fasen van vreemdetaalontwikkeling oppikken en wat niet.

Wat ze echt oppikken, blijkt vooral uit mondelinge prestaties. Niet voor niets richt taalverwervingsonderzoek zich in de eerste plaats op gesproken taal. Leraren richten zich en verkijken zich vaak op schriftelijke prestaties. Dat de mondelinge prestaties daar ver bij achter blijven, willen ze liever niet weten. Dat blijkt vooral bij grammatica. Slechts een fractie van de behandelde grammatica gaat goed bij het spreken. Maar ook bij de woordverwerving zou je eens nauwkeuriger moeten luisteren: hoeveel procent van de geleerde woordjes nemen de leerlingen ook echt bij het spreken in gebruik?

Als leerlingen in andere lessen een taalbad krijgen, merkt de vreemdetalendocent wat daar allemaal in het natuurlijke proces gebeurt. Dat is de basis waarop hij zal moeten inspelen. Dat zal voor de eenzijdige blokkendoosdocent een hele heroriëntatie worden.

Andere talen dan Engels

Tweetalig onderwijs gaat vrijwel alleen in het Engels. Wat is de situatie voor andere talen? Turks en Arabisch verkeren deels in een situatie die vergelijkbaar is met die van Engels. Maar Duits, Frans, Italiaans, Russisch, Spaans kunnen in veel mindere mate of vrijwel niet profiteren van een taalbad buiten de les. Moeten zij vasthouden aan of terug naar een blokkendoosaanpak?

Ik denk dat ze moeten blijven zoeken naar de ideale mix van taalbad en aandacht voor elementen. Dat zal een eeuwige zoektocht blijven, zoals het woordje ideaal al aangeeft. Ik denk wel dat in de gemiddelde les het taalbad nog een flink zwaarder gewicht kan en mag krijgen. Dat moet ook in de toetsing tot uitdrukking komen. Er worden meestal nog veel te lage en te weinig specifieke eisen gesteld. Dit geldt vooral voor luister- en gespreksvaardigheidsprestaties. De gemiddelde didactiek is nog steeds op schriftelijke prestaties gericht. De didactiek voor de mondelinge vaardigheden is onderontwikkeld. Daar moeten allen aan werken.

Er wordt wel eens gezegd dat van Engels qua didactiek weinig nieuws te verwachten is, omdat het vak in een veel te comfortabele positie verkeert. De andere talen zitten op de tweede en derde rang en moeten vechten om uren en de gunst van de leerlingen. Tweetalig onderwijs zou de didactische uitdaging voor Engels kunnen worden. Maar uiteraard kunnen de andere talen ook niet stil blijven zitten.

Samenwerken – zit dat er in? Belangrijk is in elk geval dat docenten het eens zijn over het uitgangspunt. De basis bestaat niet uit blokken uit de taaldoos die uitgereikt worden door de docent en die de leerlingen volgens strenge regels op elkaar mogen stapelen. De basis is het ongecoördineerde spartelen van de leerlingen in het badje. De taak van de docent is goed observeren, de zinvolle bewegingen stimuleren en de verkeerde bewegingen bijbuigen op het moment dat de leerling eraan toe is. Aandacht voor elementen is prima, mits goed gedoseerd en inspeland op het natuurlijke proces als basis.

Natuurlijk kan dat alleen als de randvoorwaarden vervuld zijn: voldoende contacturen en kleine groepen. Maar om die te kunnen claimen, moet je jouw didactiek wel duidelijk hebben. ■